

KOLTANSAAMEN KIELIPESÄ (Satu ja Jouni Moshnikoff)

Kielipesä, *kiöllpie'ss*, "Kohanga Reo", on alle kouluikäisille lapsille tarkoitettu toimintamuoto, jonka avulla lapselle pyritään siirtämään luonnollisella tavalla hänen vanhempiansa äidinkieli, jota hänen kotonaan ja muussa ympäristössään käytetään niin vähän, ettei lapsi kuule sitä kylliksi oppiakseen sen.

Kielipesääjatus on saanut alkunsa Uuden Seelannin alkuperäiskansan, maorien, keskuudessa. Uudessa Seelannissa perustettiin ensimmäinen kielipesä Kohanga Reo 'pikkulinnun pesä' 1982 elvyttämään maorilasten äidinkieltä, jonka englanti oli syrjäyttänyt. Kielipesässä maoria hyvin taitavat aikuiset pyrkivät lisäämään lasten kielitaitoa arkipäivän toimien, leikin, laulun yms. avulla.

Kun Sevettijärvellä kuultiin maorien kielipesien hyvistä tuloksista heidän kielensä elvyttämisessä, heräsi ajatus ryhtyä kokeilemaan kielipesää myös koltansaamen kielen elvyttämiseksi. Ongelmana oli vain se, ettei toiminnan aloittamiselle löytynyt mistään rahaa. Kun YK:n yleiskokous julisti vuoden 1993 maailman alkuperäiskansojen vuodeksi, Suomen sosiaali- ja terveysministeriö myönsi tämän teemavuoden merkeissä varat syksyllä 1993 puolivuotisen koltansaamen kielipesäkokeilun aloittamiseen Sevettijärvellä.

Puolivuotisen kielipesäkokeilun toiminta-aika oli liian lyhyt, jotta todellinen koltansaamen kielen elpyminen olisi voinut tapahtua sen aikana. Kokemukset olivat kuitenkin niin rohkaisevia, että vanhemmat halusivat kielipesätoiminnan jatkuvan. Jatkorahoitusta haettiin monista eri lähteistä, mutta turhaan. Vasta 1997 kielipesätoiminta saatiin uudelleen käyntiin.

Varsinainen Sevettijärven koltansaamen kielipesä aloitti toimintansa 1.9.1997 Sevettijärven koulun entisen asuntolan tiloissa. Toimintaa rahoitti Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR), Lapin maaseutuelinkeinopiiri sekä Inarin kunta. Kielipesään ilmoittautui 12 alle kouluikäistä lasta. Heitä ohjaamaan palkattiin kaksi koltansaamenkielentaitoista työntekijää. Syksyllä 1998 koltansaamen kielipesään ilmoittautui 14 lasta ja syksyllä 2000 ilmoittautuneita oli 17. Kielipesässä on käynyt keskimäärin 9-11 lasta päivittäin.

Kielipesän toiminta koostuu päivittäisistä koltansaamenkielisistä rutiineista sekä vierailuista tarkoin valittuihin kohteisiin lasten tutustuttamiseksi koltansaamelaiseen kulttuuriin. Lähiympäristön luonto on tärkeä elementti koko toiminnan ajan. Pitempien kalastukseen ja poronhoitoon liittyvien retkien lisäksi tehdään runsaasti lyhyempiä retkiä lähiympäristöön eläen pohjoisen luonnon vuodenaikojen kiertokulkua.

Elinkeinoihin tutustuttaessa poronhoito on keskeisessä asemassa. Kielipesän lapset osallistuvat eri vuodenaikojen poronhoitotöihin ja myös porotalousmatkailuun. Lapsille halutaan antaa virikkeitä myös muista alueen elinkeinoista erityisesti käsitöistä ja kalastuksesta. Myös rikas koltansaamelainen ruokakulttuuri esitellään esim. leipomalla kurnikoita, panemalla poronlihaa kuivumaan jne. Kaikella tällä toiminnalla pyritään saamaan lapsi tietoiseksi paitsi kielestä myös saamelaisen elämänmuodon monipuolisuudesta ja rikkaudesta.

Päivittäin toistuvat rutiininomaiset toiminnot ja puuhastelu ovat tärkeitä, sillä niiden avulla koltansaame tulee lapselle nopeasti automaattiseksi kieleksi. Kielipesään toivotaan ulkopuolisia vierailijoita, jotta lapset huomaavat, että koltansaamea käyttävät muutkin kuin vain kielipesän työntekijät.

Kielipesässä ollaan päivittäin kuusi tuntia viitenä päivänä viikossa. Kielipesä on lapselle maksuton ja hänelle tarjotaan lounas, mutta välipalan hän tuo kotoaan. Vanhemmat kuljettavat lapset kielipesään omalla kustannuksellaan, mutta he voivat osallistua kielipesän tekemiin retkiin ilmaiseksi.

Kielipesässä käyneitten lasten koltansaamen kielitaitoa tutkittiin ensimmäisen kerran kielipesän ulkopuolisen henkilön toimesta jouluna 1997. Lapset olivat olleet käytännössä suomenkielisiä kielipesään tullessaan, mutta jo joulukuun mennessä kaikki ymmärsivät perusasioita koltansaameksi ja rohkenivat itse tuottaa kieltä muutaman sanan. Tutkimuksia jatkettiin keväällä 1997 ja 1998. Havaittiin, että koltansaamen kielen passiivinen sanavarasto niillä lapsilla, jotka olivat osallistuneet säännöllisesti kielipesän toimintaan, oli kohtalaisen laaja ja he tuottivat kieltä rohkeasti käyttäen vastauksissaan useampaa kuin yhtä sanaa.

Lasten saamelainen identiteetti vahvistuu koko ajan, sillä sen pohjana on kieli. Mitä paremmin hallitaan koltansaamen kieltä, sitä vahvemaksi muodostuu myös koltansaamelainen identiteetti. Uskallamme toivoa, että nämä vahvasti omista juuristaan tietoiset lapset aikanaan puhuisivat omille lapsilleen koltansaamea, jolloin kielen säilyminen olisi turvattu.

Koltansaamen kielipesän tulevaisuus on jatkuvasti vaakalaudalla, sillä sen toiminnan rahoittamiseen joudutaan hakemaan varoja vuosittain monista eri lähteistä. Mikään taho ei ole automaattisesti budjetoanut kielipesän menoja talousarvioonsa. Kielipesätoiminnan kehittämisen ja jatkuvuuden kannalta se on suuri puute.

Paikallislehti Inarilaisessa oli 30.11.2000 uutinen, jossa kerrotaan Inarin kunnan budjettiasioista:

”Inarin kunta uskoo, että kunnalla on mahdollisuus saada valtiolta budjettirahaa kielipesien ylläpitämiseksi. Mikäli näin ei käy, kielipesätoiminta lakkaisi näillä näkymin ensi kesänä.”

Kielipesän toiminta lakkasi keväällä 2001.

Lasten vanhempien, kolttien luottamusmiehen ja Saamelaikäräjien yms. tahojen aktiivisuuden ansiosta syksyllä 2001 päästiin aloittamaan Saamelaisten kieli- ja kulttuurisiida-hanke, johon on saatu rahoitusta Euroopan sosiaalirahastosta (ESR) ja Lapin lääninhallituksesta kolmivuotista projektia varten.